

- سرشناسه: رهنمایی، سیداحمد، ۱۳۳۸ _
- عنوان و نام پدیدآور: آرا و اندیشه‌های تربیتی اندیشمندان مسلمان مکتب تربیتی علامه طباطبائی (ره)
- تألیف سیداحمد رهنمایی
- مشخصات نشر: قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، انتشارات، ۱۳۹۰.
- مشخصات ظاهری: ۳۶۸ص: مصور، نمودار.
- شابک: 978-964-411-688-9
- وضعیت فهرست نویسی: فیفا.
- یادداشت: کتابنامه.
- یادداشت: نمایه.
- موضوع: طباطبائی، سیدمحمدحسین، ۱۲۸۱ _ ۱۳۶۰ _ نظریه درباره اخلاق اسلامی.
- موضوع: طباطبائی، سیدمحمدحسین، ۱۲۸۱ _ ۱۳۶۰ _ نظریه درباره آموزش و پرورش.
- موضوع: آموزش و پرورش _ فلسفه.
- شناسه افزوده: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، انتشارات.
- رده‌بندی کنگره: BBR۱۳۹۵/آ۳۹
- رده‌بندی دیویی: ۱۸۹/۱
- شماره کتاب‌شناسی ملی: ۲۵۴۱۳۳۱

آرا و اندیشه های تربیتی اندیشمندان مسلمان

مکتب تربیتی علامه طباطبائی
قدس سره

تألیف:

دکتر سید احمد رهنمایی

انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی

۱۳۹۰

شماره ردیف ۹۱۰
شماره موضوعی علوم تربیتی - ۲۲
۸۳ - ۱۳۹۰

■ آرا و اندیشه‌های تربیتی اندیشمندان مسلمان (مکتب تربیتی علامه طباطبائی رحمته الله علیه)

- مؤلف: دکتر سید احمد رهنمایی
- ناشر: انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی رحمته الله علیه
- چاپ: نگارش
- نوبت و تاریخ چاپ: اول، زمستان ۱۳۹۰
- شمارگان: ۱۰۰۰
- قیمت: ۵۲۰۰ تومان

● دفتر مرکزی: قم، خیابان شهید، کوی ممتاز، پلاک ۳۸
تلفن و شماره: ۷۷۳۲۳۲۶-۲۵۱

● شعبه مؤسسه امام خمینی رحمته الله علیه (قم): بلوار امین، بلوار جمهوری اسلامی، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی رحمته الله علیه
تلفن: ۲۵۱-۲۱۱۳۶۲۹

فهرست مطالب

۱۵.....	تقریظ آیت‌الله مصباح یزدی، دام ظلّه العالی.....
۱۷.....	مقدمه معاونت پژوهش.....
۲۱.....	آینه یادها.....
۲۵.....	سخن آغازین.....

درس اول: واژگان و مفاهیم

۳۷.....	اشاره.....
۳۸.....	مفهوم‌شناسی آرا و مکاتب.....
۴۰.....	مکتب تربیتی علامه.....
۴۴.....	مکتب تربیتی علامه و نظریه‌پردازی.....
۴۷.....	پرسش‌هایی برای پژوهش بیشتر.....

درس دوم: سیره علمی - تربیتی علامه

۵۳.....	اشاره.....
۵۴.....	سیره علمی علامه.....
۵۸.....	سیره تربیتی علامه.....
۶۲.....	تفسیر انسان به انسان.....
۶۴.....	مکتب عقل و وحی.....
۶۵.....	آثار مهم و نکته‌های تربیتی.....

۱. تفسیر المیزان ۶۶
۲. "الانسان قبل الدنيا"، "الانسان فی الدنيا" و "الانسان بعد الدنيا" ۶۶
۳. رساله الولاية ۶۷
۴. سنن النبی ﷺ ۶۷
- پرسش‌هایی برای پژوهش بیشتر ۶۸

درس سوم: ستارگان علمی مکتب علامه

- اشاره ۷۳
- استاد شهید مرتضی مطهری (۱۳۵۸-۱۲۹۸) ۷۷
- آثار مهم و نکته‌های تربیتی ۷۸
۱. مقدمه‌ای بر جهان‌بینی اسلامی ۷۹
۲. امدادهای غیبی در زندگی بشر ۷۹
۳. فطرت ۷۹
۴. سیره معصومین ﷺ ۸۰
۵. تعلیم و تربیت در اسلام ۸۰
- ۶ انسان کامل ۸۱
- استاد محمدتقی مصباح یزدی (۱۳۱۳ -) ۸۳
- آثار مهم و نکته‌های تربیتی ۸۶
۱. خودشناسی برای خودسازی ۸۶
۲. ره‌توشه ۸۷
۳. پنندهای امام صادق ﷺ به ره‌جویان صادق ۸۸
۴. پند جاوید ۸۸
۵. راهیان کوی دوست (شرح حدیث معراج) ۸۹
- ۶ معارف قرآن ۸۹

۷. اخلاق در قرآن ۹۰
- استاد عبدالله جوادی آملی (۱۳۱۲ -) ۹۲
- آثار مهم و نکته‌های تربیتی ۹۳
۱. تفسیر تسنیم ۹۴
۲. تفسیر انسان به انسان ۹۵
۳. مبادی اخلاق در قرآن: تفسیر موضوعی قرآن کریم، جلد دهم ۹۶
۴. اسرار الصلوة ۹۶
- پرسش‌هایی برای پژوهش بیشتر ۹۷

درس چهارم: مبانی تعلیم و تربیت از نگاه مکتب تربیتی علامه (۱)

مبانی هستی‌شناختی

- اشاره ۱۰۳
- مبانی هستی‌شناختی ۱۰۷
- هستی‌شناسی توحیدی؛ معرفت حصولی - معرفت شهودی ۱۱۱
- معرفت حصولی و شهودی به مبدأ هستی ۱۱۱
- معرفت به مبدأ هستی با نگاهی دیگر ۱۱۵
- گرایش فطری به مبدأ هستی ۱۱۶
- پرسش‌هایی برای پژوهش بیشتر ۱۲۱

درس پنجم: مبانی تعلیم و تربیت از نگاه مکتب تربیتی علامه (۲)

مبانی معرفت‌شناختی (۱)

- اشاره ۱۲۷
- تربیت بر مدار معرفت ۱۲۸
- معرفت، ممکن یا ناممکن؟ ۱۳۳
- ابزارها و منابع معرفت ۱۳۸

۱۴۳ پرسش‌هایی برای پژوهش بیشتر

درس ششم: مبانی تعلیم و تربیت از نگاه مکتب تربیتی علامه (۳)

مبانی معرفت‌شناختی (۲)

۱۴۹ اشاره

۱۵۰ راه و راهنماشناسی؛ مبانی تربیت

۱۵۹ سازگاری نقش عقل و وحی در تربیت

۱۶۱ پرسش‌هایی برای پژوهش بیشتر

درس هفتم: مبانی تعلیم و تربیت از نگاه مکتب تربیتی علامه (۴)

مبانی انسان‌شناختی (۱)

۱۶۷ اشاره

۱۶۹ فطرت الهی انسان

۱۷۷ خودشناسی

۱۸۴ پرسش‌هایی برای پژوهش بیشتر

درس هشتم: مبانی تعلیم و تربیت از نگاه مکتب تربیتی علامه (۵)

مبانی انسان‌شناختی (۲)

۱۸۹ اشاره

۱۹۰ کمال انسان و انسان کامل

۱۹۵ ولایت و قرب الهی

۲۰۷ پرسش‌هایی برای پژوهش بیشتر

درس نهم: مبانی تعلیم و تربیت از نگاه مکتب تربیتی علامه (۶)

مبانی ارزش‌شناختی (۱)

۲۱۳ اشاره

۲۱۵	 مفهوم‌شناسی ارزش‌ها
۲۲۰	 هستی‌شناسی ارزش‌ها
۲۲۴	 پرسش‌هایی برای پژوهش بیشتر

درس دهم: مبانی تعلیم و تربیت از نگاه مکتب تربیتی علامه (۷)

مبانی ارزش‌شناختی (۲)

۲۲۹	 اشاره
۲۳۰	 اعتبار ارزش‌ها
۲۳۷	 مبانی ارزش‌ها
۲۴۱	 تعلیم و تربیت ارزش‌ها: اصول و محورها
۲۴۳	 خودشناسی برای خداشناسی
۲۴۴	 لزوم هماهنگی در رشد ارزش‌ها
۲۴۵	 حرکت استکمالی
۲۴۵	 گرایش توحیدی انسان به اخلاق فاضله
۲۴۶	 پرسش‌هایی برای پژوهش بیشتر

درس یازدهم: اصول تعلیم و تربیت از نگاه مکتب تربیتی علامه (۱)

اعتبار و روایی اصول (موضوعه و کاربردی)

۲۵۱	 اشاره
۲۵۲	 رابطه اصول با مبانی
۲۵۳	 نگاهی کلی به اصول تعلیم و تربیت
۲۵۳	 اصول موضوعه: پیش‌فرض‌ها
۲۵۷	 اصول تجربی و قراردادی
۲۵۸	 پرسش‌هایی برای پژوهش بیشتر

درس دوازدهم: اصول تعلیم و تربیت از نگاه مکتب تربیتی علامه (۲)

اصول هستی‌شناختی

- ۲۶۳..... اشاره
- ۲۶۴..... اصول هستی‌شناختی
- ۲۶۴..... توحید؛ محور بنیادین تعلیم و تربیت
- ۲۶۶..... توحید فطری
- ۲۶۸..... مراتب توحید و نقش‌های تربیتی
- ۲۷۴..... توحید نظری و عملی
- ۲۷۵..... حکمت الهی و تعلیم و تربیت
- ۲۷۵..... تناسب صورت در تناسب با غایت
- ۲۷۶..... حکمت الهی و تفسیر ضرور و آفات
- ۲۷۶..... حکمت الهی و هدفمندی آفرینش
- ۲۷۷..... نظام حکیمانه: نظام احسن و زیبا
- ۲۸۰..... پرسش‌هایی برای پژوهش بیشتر

درس سیزدهم: اصول تعلیم و تربیت از نگاه مکتب تربیتی علامه (۳)

اصول معرفت‌شناختی و انسان‌شناختی

- ۲۸۵..... اشاره
- ۲۸۶..... اصول معرفت‌شناختی
- ۲۸۶..... هدایت الهی و تعلیم و تربیت
- ۲۸۸..... هدایت الهی - ربوبیت الهی
- ۲۸۹..... راه معرفت: بیرونی و درونی
- ۲۸۹..... هدایت عامه: هدایت تکوینی

۲۹۱	اصول انسان‌شناختی
۲۹۲	اصل کرامت و فضیلت
۲۹۲	تکریم و تفضیل الهی
۲۹۳	کرامت اعطایی و اختیاری
۲۹۵	کرامت ملکوتی، طبیعی و انسانی: دانشی و ارزشی
۲۹۶	کمال انسان، مستلزم کرامت انسان
۲۹۶	اصل مسئولیت
۲۹۷	استعداد تکلیف‌پذیری
۲۹۸	دردشناسی
۲۹۹	حق و تکلیف‌گرایی
۳۰۰	اصل تشریف
۳۰۱	پرسش‌هایی برای پژوهش بیشتر

درس چهاردهم: اصول تعلیم و تربیت از نگاه مکتب تربیتی علامه (۴)

اصول ارزش‌شناختی

۳۰۷	اشاره
۳۰۸	اصل همخوانی ارزش‌ها با باورها
۳۰۸	اصل هم‌گرایی ارزش‌ها با یکدیگر
۳۰۸	مراتب ارزشی
۳۰۹	اصل تکرار و مداومت
۳۰۹	اصل پیشگیری
۳۱۰	اصل خودشناسی
۳۱۱	اصل حقیقت
۳۱۱	روح علمی

- ۳۱۱ اصل عادت
- ۳۱۲ اصل غایت برای تعیین اعتدال ارزشی
- ۳۱۳ تقوای علمی و عملی
- ۳۱۳ مداومت بر طهارت
- ۳۱۴ زیّ عبودیت
- ۳۱۵ اصول ارزش‌شناختی از منظری دیگر
- ۳۱۵ اصل انتخاب
- ۳۱۵ غفلت‌زدایی
- ۳۱۶ مبارزه با هوای نفس
- ۳۱۶ ارزش‌های انگیزشی
- ۳۱۸ پرسش‌هایی برای پژوهش بیشتر

درس پانزدهم: رویکردهای تعلیم و تربیت از نگاه مکتب تربیتی علامه

رویکردهای چندگانه

- ۳۲۳ اشاره
- ۳۲۳ رویکردهای چندگانه
- ۳۲۹ رویکرد جامع پیش‌دهی
- ۳۳۰ رویکرد جامع منش‌پروری
- ۳۳۱ پرسش‌هایی برای پژوهش بیشتر

درس شانزدهم: روش‌های تعلیم و تربیت از نگاه مکتب تربیتی علامه

- ۳۳۷ اشاره
- ۳۳۸ روش‌ها و روشمندی‌ها
- ۳۳۹ روش‌های ارشادی
- ۳۴۰ روش‌های تنبیهی

۳۴۰	روش‌های هدایتی
۳۴۲	یادآوری
۳۴۵	پرسش‌هایی برای پژوهش بیشتر
۳۴۷	منابع
۳۵۳	نمایه‌ها

تقریظ آیت الله مصباح یزدی، دام ظلّه العالی

بسم الله

در عصر مآلکستادی دایم توان شناسایی کرد که هم در حوزه تعلیم و هم در میدان تربیت مانند مردم
علاوه بر طبایع - فزون اند و غیره - توفیق یافت باشد ، و خوشی در زمین راه و روش و آفرین های آن بزرگوار خوشی
مبارک در خلد تقدیر است . محمد علی خاکی تسلیم چنین توفیقی را به دانشمندان حقیقی سیاه و خنای
داده است که این کار هم و ارزشمند را با روشی مبتکرانه و با استفاده از خردی که در این انجام دهند .
اینجانب ضمن تأیید این اثر ، موفقیت و در آفرین ایشان را از خداوند تعالی مسئلت دارم .
توفیق الهی

مقدمه معاونت پژوهش

حقیقت اصیل ترین، جاودانه ترین و زیباترین راز هستی و نیاز آدمی است که سلسله مؤمنان و عالمان صادق چه جانها که در راه آن نباخته، و جاهلان و باطل پرستان چه توطئه ها و ترفندها که برای محو و مسخ آن نساخته اند. چه تلخ واقعیتی است مظلومیت حقیقت، و چه شیرین حقیقتی است این واقعیت که در مصاف همیشگی حق و باطل، حق سربلند و سرفراز است و باطل از بین رفتنی و نگونسار. این والا و بالانشینی حقیقت، گذشته از سرشت حق، وام دار کوشش های خالصانه و پایان ناپذیر حقیقت جویانی است که در عرصه نظر و عمل کمر همت محکم بسته و از دام و دانه دنیا رسته اند، و در این میان، نقش و تأثیر ادیان و پیامبران الهی، و به ویژه اسلام و پیامبر اکرم ﷺ و جانشینان برحق و گرامی او ﷺ، برجسته ترین است.

دانشمندان نام آور شیعه رسالت خطیر و بی نظیر خویش را بهره گیری از عقل و نقل و غوص در دریای معارف قرآن و برگرفتن گوهر ناب حقیقت از سیره آن پیشوایان و عرضه آن به عالم بشری و دفاع جانانه در برابر هجوم ظلمت پرستان حقیقت گریز دانسته و در این راه دیده ها سوده و جانها فرسوده اند. اکنون در عصر بحران معنویت که دشمنان حقیقت و آدمیت هر لحظه با تولید و انتشار فزون از شمار آثار نوشتاری و دیداری و به کارگیری انواع ابزارهای پیشرفته سخت افزاری و

نرم‌افزاری در عرصه‌های گوناگون برای سیطره بر جهان می‌کوشند، رسالت حقیقت‌خواهان و اندیشمندان حوزوی و دانشگاهی، به‌ویژه عالمان دین، بس عظیم‌تر و سخت دشوارتر است.

در جهان تشیع، پژوهشگران حوزوی در علوم فلسفی و کلامی، تفسیری و حدیثی، فقهی و اصولی و نظایر آن کارنامه درخشانی دارند، و تأملات ایشان بر تارک پژوهش‌های اسلامی می‌درخشد. در زمینه علوم طبیعی و تجربی و فناوری‌های جدید نیز پژوهشگران ما تلاش‌هایی چشمگیر کرده، گام‌هایی نوین‌بخش برداشته و به جایگاه درخور خویش در جهان نزدیک شده‌اند، و می‌کوشند تا با فعالیت‌های روزافزونشان مقلد شایسته خویش را در صحنه علمی بین‌المللی باز یابند. ولی در قلمرو پژوهش‌های علوم اجتماعی و انسانی تلاش‌های دانشمندان این مرز و بوم آن‌گونه که شایسته نظام اسلامی است به بار ننشسته و آنان گاه به ترجمه و اقتباس نظریات دیگران بسنده کرده‌اند. در این زمینه کمتر می‌توان رد پای ابتکارات و به‌ویژه خلاقیت‌های برخاسته از مبانی اسلامی را یافت و تا رسیدن به منزلت مطلوب راهی طولانی و پرچالش در پیش است. از این روی، افزون بر استنباط، استخراج، تفسیر و تبیین آموزه‌های دینی و سازماندهی معارف اسلامی، کاوش در مسائل علوم انسانی و اجتماعی از دیدگاه اسلامی و تبیین آنها از مهم‌ترین اهداف و اولویت‌های مؤسسات علمی به‌ویژه مراکز پژوهشی حوزه‌های علمیه است.

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی^ع در پرتو تأییدات رهبر کبیر انقلاب اسلامی و حمایت‌های بی‌دریغ خلف صالح وی، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای - مد ظله العالی - از آغاز تأسیس بر اساس سیاست‌ها و اهداف ترسیم شده از سوی حضرت آیت‌الله محمدتقی مصباح یزدی - دامت برکاته - به امر پژوهش‌های علمی و دینی اهتمام داشته و در مسیر برآوردن نیازهای فکری و دینی جامعه، به پژوهش‌های بنیادی،

راهبردی و کاربردی پرداخته است. معاونت پژوهش مؤسسه برای تحقق این مهم، افزون بر برنامه‌ریزی و هدایت دانش‌پژوهان و پژوهشگران، در زمینه نشر آثار محققان نیز کوشیده و بحمدالله تاکنون آثار ارزنده‌ای را در حد توان خود به جامعه اسلامی تقدیم کرده است.

کتاب پیش روی، پژوهشی است در قلمرو مکاتب و آرای تربیتی اندیشمندان مسلمان که با تلاش پژوهشگر ارجمند جناب حجت‌الاسلام والمسلمین آقای دکتر سیداحمد رهنمایی تألیف شده است. هدف اصلی نویسنده ارائه متنی درسی با تمرکز بر مکتب تربیتی علامه طباطبایی علیه السلام برای گروه علوم تربیتی (در مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد) است. معاونت پژوهش از مؤلف محترم و نیز حضرت آیت‌الله محمدتقی مصباح یزدی - دام ظلّه - که با مطالعه، نظارت و ارائه نظرهای سودمندشان، بر اتقان و غنای آن افزوده‌اند، صمیمانه سپاسگزاری می‌کند و توفیق روزافزون ایشان را از خداوند منان خواستار است.

معاونت پژوهش

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام